

Ježíšek a stateční Honzové

Církevní tradice přibližují Vánoce i racionalistům odkojeným moderní vědou

Vánoce jsem od nejtělejšího dětství chápal jako svátek Ježíšova narození. Můj tatínek byl tradiční katolík venkovského typu a chození do kostela (a mé a bratrovo ministrování) považoval trochu i za výraz odporu proti komunistům.

Když nám ve škole říkali, že Vánoce jsou vlastně oslavou slunovratu, kterou si křesťané jen přizpůsobili ke svým účelům, tatínek (a také pan farář, který nás vyučoval nepovinnému, resp. trpěnému předmětu náboženství) to rozhořčeně odmítal jako jednu z mnoha komunistických špatností.

Později (někdy na střední škole) jsem ke svému údivu zjistil, že ačkoli odpradáva bylo bráno datum Vánoce jako samozřejmost, oslava Kristových narozenin skutečně nemá žádnou oporu v Písmu a je jen jedním z mnoha přílepků tzv. církevní tradice.

Slavení Vánoce jako Ježíšových narozenin bylo proto, stejně jako mnoho jiných prvků církevní tradice, více či méně odmítáno některými radikálnějšími protestanty. Ti ale postupně většinou jaksi změkli a vzali Vánoce na milost.

Co dalšího je lež?

Moje dětské vnímání Vánoce a víry mělo ještě jeden aspekt – poměrně dlouho jsem věřil, že dárky opravdu nosí Ježíšek, a toto jsem považoval i za jakousi velmi podstatnou součást křesťanství. Zdálo se mi zcela přirozené, že když existuje onen všemohoucí Bůh, ke kterému se každý večer modlím, který se neustále dívá, jestli nezlobíme, a který umí zařídit neuvěřitelné zázraky, tak přece není nic zvláštního, že umí i takovou maličkost jako přečíst si naše přání a přinést nám dárky. Ve škole jsem se hádal se spolužáky, kteří už tomu nevěřili a posmívali se mi: vysvětloval jsem si to tím, že v rodinách nevěřících prostě Ježíšek nechodí a musí ho nahrazovat rodiče.

Musím říci, že když jsem se dozvěděl pravý stav věcí, dost to se mnou otrásl a začal jsem mít podezření, jestli nejsou podobně vymyšlené i ty ostatní věci – vševědoucí Bůh, zázraky, biblické příběhy, andělé, nebe a peklo.

Myslím, že právě otázka křesťanské podstaty Vánoce je skvělou ukázkou něčeho mnohem obecnějšího – totiž toho, co je v křesťanství opravdu podstatné, nakolik můžeme, resp. musíme doslovně věřit všemožným prvkům církevní tradice, ale i bibli.

Spousta lidí se domnívá, že křesťanství stojí a padá s doslovným chápáním toho, co čteme v bibli, s vírou postupně nashromážděnou bohatou církevní tradicí, s vírou v zázraky, s vírou v Boha jako jakéhosi neviditelného, otcovského laskavého (ale

VÁCLAV
HOŘEJŠÍ
molekulární biolog



Moje dětské vnímání Vánoce a víry mělo ještě jeden aspekt – poměrně dlouho jsem věřil, že dárky opravdu nosí Ježíšek, a toto jsem považoval i za jakousi velmi podstatnou součást křesťanství

”

někdy i trochu zlostného) „super Rýbcoula“ v zákulisí našeho světa, který do jeho běhu občas zasahuje zázraky, trestá, odměňuje atd. Prostě něco podobného jako dětská víra v zázračného Ježíška nadělujícího dárky.

Takový způsob víry je podle mého názoru naivní a prostoduchý a snadno se v něm ztratí to podstatné – upřímná víra ve smysluplný řád světa, v němž je Bůh neustále a všude bytostně přítomen jako to, co jej udržuje v chodu tak, že směřuje (pomocí zcela přirozeného vývoje) k nějakému úžasnému vyústění zcela přesahujícímu naši představivost (Teilhardův „bod Omega“).

To, že se věci v tomto světě dějí samy od sebe, není s tím v nijakém rozporu – právě to „samo od sebe“ je projevem toho, čemu říkáme Bůh.

Tuto víru můžeme tedy jednoduše ztožnit se superpříkazáním „Milovat Boha z celého srdce“. Nejpodstatnější složkou takové víry je samozřejmě druhé, etické superpříkazání „Milovat své bližní“.

Já si myslím, že na kronikářských kvalitách bible dnes nemusí téměř vůbec záležet. Oblíbeným Ježíšovým výrazovým prostředkem byla přece podobenství – tedy vymyšlené příběhy, které se v doslovné podobě nikdy nestaly. A přece jsou velice pravdivé a působivé. Lze si tedy dobře představit, že i pisatelé evangelií použili po desítkách let od Ježíšova ukřižování podobnou metodu a kronikářský záznam do značné míry nahradili literárními prostředky, které bychom dnes lehkovážně odsoudili jako fabulaci.

Řekl bych, že se jedná o hluboké nedorozumění – evangelistům šlo o co nejučinější vyjádření toho podstatného z Ježíšova poselství.

Na biblické texty se prostě musíme dívat podobně jako na geniální umělecká díla, a ne jako na literaturu faktu. Skvělý román nebo básnická sbírka s jejich veškerou fantazií, iracionalitou a paradoxy jsou přece v jistém smyslu také pravdivější než suchý policejní protokol o nějaké události, ačkoli se třeba vůbec nic z toho, o čem se v nich mluví, reálně přesně nestalo a je to především plodem autorovy fantazie.

Pohádky nad učebnice

Je samozřejmě zbytečné, ba dokonce škodlivé jakkoli racionalisticky „odkouzlovat“ ty krásné, moudré, ale někdy i obtížně paradoxní biblické příběhy, ve kterých se působivě proplétá ta realistická kronikářská rovina s literární rovínou podobenství. V pohádkách přece také nezdurazňujeme, že žába přece nemluví (i když to dobře víme), a bereme si z nich něco mnohem důležitějšího. Mimochodem – pohádky jsou přece pro formování naší identity zásadně důležité – možná víc než učebnice! Čerti, draci a vodníci v reálném světě sice neexistují, ale stateční a čestní Honzové ano (a to také proto, že jim v dětství rodiče četli pohádky o čertech, dracích, princeznách a Honzech).

Myslím, že i pro racionalistu odkojeného moderní vědou je nakonec docela dobře možné nejen akceptovat, ale i mít upřímně rád všechny ty starobylé obřady, metaforické biblické příběhy a nejrůznější „nánosy“ církevní tradice – prostě jako pomocné ornamenty okolo toho podstatného, tedy těch dvou výše uvedených „superpříkazání“. Ty ornamenty jsou někdy krásné, někdy naivně milé, jindy kýčovité nebo i trochu legrační, ale bez nich by to prostě nešlo – kdyby se to podstatné prezentovalo jen v té strohé, holé podobě, bylo by to neživotné a pro lidi špatně stravitelné.

Existuje ovšem nebezpečí, že pod tou záplavou ornamentů už to podstatné jádro nespátříme a za podstatné budeme mylně považovat právě ty ornamenty. Pro někoho je těch ornamentů (resp. drsněji řečeno balastu) neúnosně mnoho – pak je asi třeba tu neúnosnou část prostě vytěsnit a s nadhledem ignorovat.

Ať už věříme spíše tradičně, nebo moderně, může nám to dávat nesmírně důležitý pocit, že žijeme ve smysluplném světě, který (pomalu a klopýtavě, ale za naší aktivní účasti) směřuje k něčemu velmi lákavému. Ten smysluplný řád světa, jehož zásadní součástí je i křesťanská etika, je podle mého názoru zcela evidentní skutečností. Vůbec přitom nevádí, že podobné ideje a etické zásady nacházíme i v jiných náboženských a filozofických systémech – v našem civilizačním okruhu je zjevně jejich efektivním nositelem pořád ještě hlavně křesťanství. Radostné Vánoce!